

зі звичайним трудовим договором договір з нефіксованим робочим часом також містить гарантії охорони праці із встановленням мінімального і максимального робочого часу, забезпеченням належної понаднормової оплати праці або у разі недотримання роботодавцем мінімального часу трудового навантаження.

Узагальнивши все вищенаведене, можна зробити висновок, що законодавець, вносячи зміни до трудового законодавства, не мав на меті категоричне реформування трудових відносин, затверджуючи новий постійно діючий вид трудового договору, а лише надання суспільству інструменту для більшої легалізації трудових відносин в умовах війни при нестабільних робочих процесах.

Abstract. The article studies peculiarities of labor contract with non-fixed working time. It has been established that general labor protection guarantees apply to individual provisions of the contract with non-fixed working time for regarding wages and working hours. Also, this type of contract is characterized both by the presence of discretion to establish individual conditions for the existence of labor relations, and by strict restrictions on the scope of its application in large numbers.

Keywords: labour law, labour relations, labour contract, labour contract with unfixed working time.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон про працю: Проект Закону України від 28.12.2019 р., № 2708. URL: [http:// search.ligazakon.ua](http://search.ligazakon.ua) › l_doc2.nsf › link1 (дата звернення: 14.02.2020).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання трудових відносин з нефіксованим робочим часом: Закон України від 18 липня 2022 року, № 2421-IX. *Голос України*. 2022. № 162.
3. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10 січня 1971 року, № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. № 50 (зі змінами).
4. Мачуський В. Трудовий договір з нефіксованим робочим часом. 2022. URL: www.businesslaw.org.ua/employment-contract-with-non-fixed-working-hours/ (дата звернення 12.10.2022 р.).
5. Свічкарьова Я. В. Проблемні питання трудового договору з нефіксованим робочим часом. *Актуальні проблеми приватного та публічного права*: мат. II Міжн. наук.-пр. інтернет-конф., присв. 91-річчю з дня народження член-кореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча науки України, доктора юридичних наук, професора О. І. Процевського (м. Харків, 27 березня 2020 року). Харків. 2020. С. 78–80.

УДК 347.983+347.986

ПРАКТИЧНІ ТА ЗАКОНОДАВЧІ ПІДХОДИ ДО РОЗМЕЖУВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ ВІД ІНШИХ ВИДІВ ЮРИСДИКЦІЙ

Д. Л. Драч, І. В. Атаманчук

Анотація. Стаття присвячена дослідженню практичних та законодавчих підходів до розмежування цивільної юрисдикції від інших видів юрисдикцій. За допомогою загальнонаукових методів (аналіз, синтез, дедукція, індукція, діалектичний, системно-структурний методи) з'ясовано значення правильно визначеної юрисдикції для ефективного провадження судочинства; приватнонаукові методи (правове моделювання, формально-юридичний метод) сприяли аналізу застосування критеріїв розмежування цивільної юрисдикції від інших видів юрисдикцій; спеціальні методи (кібернетичний, синергетичний методи) використовувалися для встановлення особливостей кожного критерію та їх системної взаємодії. Сформульовано класифікацію критеріїв розмежування юрисдикцій, з'ясовано вимоги до їх застосування, проаналізовано практичні та законодавчі підходи до розмежування цивільної юрисдикції від інших видів юрисдикцій на основі вироблених судовою практикою критеріїв.

Ключові слова: цивільна юрисдикція, критерії розмежування юрисдикцій, суб'єктний склад спірних правовідносин, предмет спору, характер спірних матеріальних правовідносин.

Вступ. Розмежування юрисдикцій є одним із найважливіших питань, яке вирішує суд під час відкриття провадження у справі та навіть розгляду справи по суті. Правильне вирішення цього питання судом сприяє ефективному здійсненню цивільного судочинства та досягненню його завдань, а для цього необхідно уніфікувати практичні та законодавчі підходи до розмежування цивільної юрисдикції від інших видів юрисдикцій.

Останнім часом дослідженню проблем розмежування цивільної юрисдикції від інших видів юрисдикцій були присвячені наукові праці С. С. Василів, І. М. Іліопол, Л. О. Майстрен-

ко, Я. М. Романюка, Т. А. Стоянової та інших науковців. Однак, незважаючи на доволі значну кількість наукових досліджень, підходів до розмежування цивільної юрисдикції від інших видів юрисдикцій, у судовій практиці все ще наявні випадки порушення цивільного процесуального законодавства щодо розмежування юрисдикцій, що і вказує на актуальність обраної для дослідження теми.

Метою статті є аналіз практичних та законодавчих підходів до розмежування цивільної юрисдикції від інших видів юрисдикцій.

Основний розділ. Визначення судової юрисдикції завжди має здійснюватися на основі положень чинного законодавства та з урахуванням правозастосовчої практики. Науковий аналіз обох чинників дає змогу їх уніфіковано поєднувати.

На думку С. С. Василів, конституційне право на судовий захист, як правочинність особи, яка прагне його реалізувати, залежить від певних передумов, однією з яких є дотримання учасниками справи правил цивільної юрисдикції [1, с. 129].

Наприклад, Кобеляцький районний суд Полтавської області в ухвалі від 07.10.2022 № 532/1716/22 [2] узагальнює, що статтею 124 Конституції України [3] передбачено, що юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. Це означає, що право особи на звернення до суду не може бути обмеженим. Тобто юрисдикція виникає там, де є спір про право. Предметом юрисдикції є суспільні відносини, які виникають у зв'язку з вирішенням спору. Поняття юрисдикції безпосередньо пов'язане з процесуальним законодавством.

Конкретизуючи вищезазначене тлумачення, Одеський апеляційний суд у постанові від 07.10.2022 № 947/32614/21 [4] зазначає, що з поділом системи судів загальної юрисдикції за принципом спеціалізації пов'язане поняття цивільної юрисдикції, яку розуміють як компетенцію суду вирішувати справи в порядку цивільного судочинства.

Для правильного визначення юрисдикції суду потрібно враховувати певну стандартну одиницю, якою в такому разі виступають критерії розмежування юрисдикцій, що сформува-лися на основі чинного законодавства та вироблені судовою практикою. Їх умовно можна поділити на доктринальні (теоретичні) та прикладні (практичні).

Також Великою Палатою Верховного Суду сформульовано методологічні підходи щодо вимог до критеріїв при визначенні юрисдикції суду:

1) критерій визначення юрисдикції суду має бути максимально простим, зрозумілим, тобто таким, щоб його можна було застосувати на момент звернення до суду з позовом, а не після того, як суд уже почав розглядати справу;

2) юрисдикційність відповідного спору потрібно визначати так, щоб унеможливити повторне звернення особи до суду іншої юрисдикції після відповідного коригування позовних вимог та формування іншого складу учасників справи;

3) під час вирішення питань юрисдикції слід виходити із принципу, що відповідачем у справі має бути саме та особа, з якою дійсно існує юридичний спір;

4) при визначенні юрисдикційності відповідної справи варто унеможливлювати звернення до суду із «зайвими» вимогами, тобто такими, що не підлягають судовому розгляду, оскільки їх задоволення не дозволить захистити порушене право позивача та вирішити спір по суті;

5) рішення суду має остаточно вирішувати спір по суті і захищати порушене право чи інтерес [5].

З наукової точки зору Д. М. Шадура під критеріями розмежування цивільної та інших видів судової юрисдикції розуміє передбачені законом підстави, з якими пов'язується можливість віднесення справи до того чи іншого виду судової юрисдикції, поділяючи їх на загальні та спеціальні. Загальними критеріями науковець вважає такі підстави, які вказують на цивільну юрисдикцію, обмежуючись зазначенням загальних ознак тієї чи іншої справи, і виділяє серед них предметний (характер спірних правовідносин) і суб'єктний (суб'єктний склад спірних правовідносин) критерії. До спеціальних критеріїв Д. М. Шадура відносить такі підстави, які прямо відносять ту чи іншу справу до цивільної юрисдикції [6, с. 14].

У судовій практиці застосовується дещо простіший вид класифікації таких критеріїв. Зокрема, в ухвалі Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області від

10.10.2022 № 537/1212/14-ц [7] визначено, що критеріями розмежування судової юрисдикції, тобто передбаченими законом умовами, за яких певна справа підлягає розгляду за правилами того чи іншого виду судочинства, є суб'єктний склад спірних правовідносин, предмет спору та характер спірних матеріальних правовідносин у їх сукупності. Крім того, таким критерієм може бути пряма вказівка в законі на вид судочинства, у якому розглядається визначена категорія справ. Надалі в межах цієї статті буде розглядатися саме прикладний підхід до класифікації критеріїв розмежування цивільної юрисдикції від інших юрисдикцій, оскільки він сформований безпосередньо на основі положень законодавства та судової практики, що дозволяє виокремити, відповідно, законодавчі та практичні підходи.

Першим критерієм розмежування юрисдикцій є суб'єктний склад спірних правовідносин. Відповідно до ч. 1 ст. 2 ЦПК України [8] мета цивільного судочинства – ефективний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів – стосується фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Також слід зважати на ухвалу Галицького районного суду м. Львова від 29.09.2022 № 461/5103/22 [9], згідно з якою правила розгляду того чи іншого юридичного конфлікту встановлюються, виходячи з його сутності, з дійсних правовідносин, що склалися між учасниками такого конфлікту, а не з огляду на сформований позивачем склад сторін справи та сформульовані позивачем вимоги. Саме орієнтація на сутність конфлікту, який виник, а не на формальне зосередження на визначених позивачем сторонах спору чи його предметі вимагає від позивача переформатувати свої вимоги з огляду на дійсний зміст відповідного юридичного конфлікту, уточнити склад учасників провадження та звернутися до суду належної юрисдикції за захистом свого порушеного права. У свою чергу, відповідачем у справі має бути саме та особа, з якою дійсно існує юридичний спір. С. С. Василів щодо цього надає таке узагальнення: до юрисдикції господарських судів зараховано господарські спори, які виникають між юридичними особами та підприємцями, до юрисдикції адміністративних судів – справи за участю суб'єкта владних повноважень, а усі інші справи підлягають вирішенню в порядку цивільного судочинства [1, с. 130].

Другим критерієм розмежування юрисдикцій є предмет спору. Згідно з ч. 1 ст. 19 ЦПК України суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають з цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства. Зокрема, у постанові Волинського апеляційного суду від 06.10.2022 № 154/2154/21 [10] судді звертають увагу на те, що під час визначення предметної юрисдикції справ суди повинні виходити із суті права та / або інтересу, за захистом якого звернулася особа, заявлених вимог, характеру спірних правовідносин, змісту та юридичної природи обставин у справі. Підсумовуючи, звернемося до цитати О. Г. Юшкевича, який вказує, що спори стосовно приватних прав, які визнані державою, належать до цивільної юрисдикції [11, с. 32].

Нарешті, третім критерієм розмежування юрисдикцій прийнято вважати характер спірних матеріальних правовідносин у їх сукупності. Ч. 1 ст. 1 ЦПК України передбачено, що йдеться про цивільні спори та інші визначені цим Кодексом справи. Щодо цього у постанові Вінницького апеляційного суду від 06.10.2022 № 127/15902/22 [12] визначено, що приватноправові відносини вирізняються наявністю майнового чи немайнового особистого інтересу учасника. Спір має приватноправовий характер, якщо він обумовлений порушенням або загрозою порушення, здебільшого майнового приватного права чи інтересу. Щодо цього Я. М. Романюк та Л. О. Майстренко формують такий висновок: спір буде мати приватноправовий характер, якщо він обумовлений порушенням цивільного права конкретного суб'єкта; це право підлягає захисту у спосіб, передбачений законодавством для сфери приватноправових відносин, навіть у тому разі, якщо до порушення права призвели діяння суб'єкта владних повноважень. Кінцевою метою позову в такому спорі є захист цивільного, приватного права [13, с. 88].

До того ж, як зазначалося вище, таким критерієм може бути пряма вказівка в законі на вид судочинства, у якому розглядається визначена категорія справ. Такою вказівкою є абз. 2 ч. 1 ст. 19 ЦПК України, за яким суди розглядають у порядку цивільного судочинства також вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав, якщо цей спір підлягає розгляду в місцевому загальному суді і переданий на його розгляд з такими вимогами.

Висновки. Отже, загальні вимоги до критеріїв розмежування юрисдикцій передбачені як у законодавстві України, так і в судовій практиці. Водночас особливу увагу слід звертати на судову практику, адже вона деталізує положення законодавства та вказує на особливості його тлумачення та застосування. У межах прикладного підходу виокремлюються такі критерії розмежування цивільної юрисдикції від інших видів юрисдикцій: суб'єктний склад спірних правовідносин, предмет спору, характер спірних матеріальних правовідносин у їх сукупності, а також пряма вказівка в законі на вид судочинства, в якому розглядається визначена категорія справ.

Що ж до перспектив подальших досліджень проблем розмежування юрисдикцій, то цивільні процесуальні правовідносини, судова практика та законодавство динамічно розвиваються і змінюються, тож і наука застосування процесуального права завжди буде актуальною.

Abstract. The article is dedicated on researching of the practical and legislative approaches for distinguishing civil jurisdiction from other types of jurisdictions. The meaning of properly defined jurisdiction for effective judicial proceedings is comprehended with using of general scientific methods (analysis, synthesis, deduction, induction, dialectical, system-structural methods); the application of criteria for distinguishing civil jurisdiction from other types of jurisdiction are analyzed with using of private scientific methods (legal modeling, formal and legal method); special methods (cybernetic, synergistic methods) are used for establishment of features of each criterion and their systemic interaction. It is formulated the classification of criteria for distinguishing jurisdictions, the requirements for their application are comprehended, the practical and legislative approaches for distinguishing civil jurisdiction from other types of jurisdictions on the basis of criteria developed by judicial practice are analyzed.

Keywords: civil jurisdiction, criteria for distinguishing of jurisdictions, subject composition of disputed legal relations, subject of dispute, nature of disputed material legal relations.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Василів С. С. Суд – обов'язковий суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин: питання цивільної юрисдикції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки»*. 2020. Т. 7. № 1. С. 127–133.
2. Ухвала Кобеляцького районного суду Полтавської області, № 532/1716/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106651584> (дата звернення: 12.10.2022).
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року, № 254к/96-ВР. *Голос України*. 1996. № 128.
4. Постанова Одеського апеляційного суду, № 947/32614/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106654760> (дата звернення: 12.10.2022).
5. Кібенко О. Р., Уркевич В. Ю. Підходи Великої Палати Верховного Суду до визначення юрисдикційності спорів. *Судебно-юридическая газета*. 2020. 24 березня. URL: https://bit.ly/3as715y?fbclid=IwAR2eaBS4pW872DE6SjvZsKTaEm5k_VQFV1aKOfAUh5USDx_NiDFcAQRdfXs (дата звернення: 14.10.2022).
6. Шадура Д. М. Цивільна юрисдикція: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2008. 22 с.
7. Ухвала Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області, № 537/1212/14-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106672043> (дата звернення: 12.10.2022).
8. Цивільний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 18 березня 2004 року, № 1618-IV. *Голос України*. 2004. № 89.
9. Ухвала Галицького районного суду м. Львова, № 461/5103/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106525892> (дата звернення: 12.10.2022).
10. Постанова Волинського апеляційного суду, № 154/2154/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106656234> (дата звернення: 12.10.2022).
11. Юшкевич О. Г. Щодо питання розмежування видів судової юрисдикції. *Вісник ХНУВС*. 2010. № 4(51). Ч. 1. С. 29–36.
12. Постанова Вінницького апеляційного суду, № 127/15902/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106639216> (дата звернення: 12.10.2022).
13. Романюк Я. М., Майстренко Л. О. Проблеми розмежування адміністративної та цивільної судових юрисдикцій щодо земельних спорів: перспективи розв'язання унаслідок оновлення процесуального законодавства. *Право України*. 2017. № 8. С. 83–99.